

brugerne. Kræver dernæst Landets Udvikling, at den langvarige og dog saa uifltre Adskillelse mellem Eiendomsretten og Brugen, som ligger i det forældede Fæsteforhold, afløses af Selveiendom, saa bør dette ogsaa gennemføres for Alvor. Utvivlsomt bør derved ikke blot de bestaaende Fæstecontracter, men ogsaa de i den gjældende Lovgivning hjemlede Rettigheder for Godseierne til før eller ved Fæsteledighed at inddrage Jord under Hovedgaard respecteres, og en begrænset Adgang til ved en Omfordeling af Fæstejorden at bøde paa Udfikstningens Mangler er ikke blot i alle Parter's Interesse, men af særlig Bigtighed ved Opøsningen af det hidtilbærende Godsbaand. Men nyt Livsfæste (eller den dermed i Klasse staaende lange Bortforpagtning) bør i saa Fald ikke kunne finde Sted og alt det nuværende Fæstegods, som ikke under Fæsteforholdet ved Overenskomst er gaaet over til Selvete, ved Fæsteledighed sælges ved Auction. Paa denne Maade vil det Diemed, at alt Fæstegods inden en føie Tid virkelig kommer til at overgaae til virkelig Selvete, og dermed Jordfriheden for al Bondejord, fuldstændig være sikret.

Men Lovgivningen kan ikke tage denne Sags Ordning i sin Haand, uden tillige at tage Hensyn til det sociale Spørgsmaal, som i vor hele historiske Udvikling staaer ved Siden af det statsøkonomiske. Det er vor hele Landbolovgivnings Grundsetning, at den Bondebefolkning, som i sin Tid endog ved Lovens Tvang var „stavnbundet“ til Godset og skyldte „Hørlighed og Eydighed“ til den „Jordbrot“, som over samme udøvede en stor Deel af den Myndighed, som efter Nutidens Begreber tilkommer Staten, ogsaa nu, efterat haade Indfæstning og Landgilde til Godseierens Fordeel er overladt til fri Overenskomst, skal finde sin Subsistens paa Godserne paa taalelige Vilkaar. Det er til Fyldestgjørelse af dette Almeenvælses Krav, at Lovgivningen har gjort saa mange og saa store Indskrænkninger i Godseiernes Naadighed over Fæstegodset, at de strenge Eiendomsbegrebet ingenlunde kunne finde deres fulde Anvendelse paa Godseierens Ret over samme. Der er hermed ikke begrundet nogen Medieiendomsret for Fæstefamilierne.

Jeg kan derfor heller ikke slutte mig til, hvad baade Lovforslaget og Regjeringen ere enige om, at en vis Andeel af Fæstestedernes Salgsverdi skal betales til Fæsterens Bo eller Efterladte, og endnu mindre kan jeg finde nogen Gjæmmel dertil i den i Forslag bragte Form, at lade denne Udbetaling gaae igjennem Statskassen.

Derimod er det begrundet i en ældgammel Sædvane, at, naar den sidste Fæsters Efterladte have Midler til enten at fæste eller kjøbe, da have de Adkomst til at erholde Stedet paa billigere Vilkaar end Fremmede. Denne Tradition er saa stærk, at den ikke blot lever i Bondestandens Retsbevidsthed, men ogsaa respecteres og udøves af Godseierne, og det selv af saadanne, i hvis Forhold der ikke er Spor af sentimentale eller patriarchalske Følelser; den er i den Grad gaaet over i vore Sæder, at den Godseier, som vilde see bort fra dette Hensyn, vilde finde Misbilligelse baade i sin egen Bevidsthed og i Andres Dømmeme. Men Sædvanen er et godt Grundlag for den skrevne Ret; og, skal Forholdet ordnes ved Lov, saa bør Loven paabyde, hvad en forstandig og reifindig Mand vilde gjøre ogsaa uden Lovens Tvang. Naar jeg anslaaer den Rabat, der bør gives det Medlem af Fæstefamilien, som ved Auction bliver Høistbydende, til 25 pCt. af Kjøbesummen, saa støtter jeg mig ikke blot til, hvad der under alle Forhandlinger om dette Anliggende har været antaget som billigt, men tillige paa den bestemte Overbeviisning, at han paa denne Maade vil komme til at betale mindst lige saa meget som de, der ved frivillige Kjøb have erholdt deres Fæstesteder til Gie, og at Godseieren altsaa ingenlunde derved vil være krædfholden. At et tilsvarende Beløb skal indbetales i Statskassen, naar denne selv eller en Fremmed bliver Kjøber, vil saa meget mindre findes betænkeligt, som det taalfald i disse Tilfælde er utvivlsomt, at den fuldstændige Ophævelse af Fæstetvangen medfører en klækelig Værdiforøgelse af Eiendommen, der skyldes selve Loven. I disse Beløb vil Staten da have en Reservecfond for de Forholdsregler, der maatte træffes for at lette Kjøb og sikkre Pantkaberne.

Forsaavidt Fleertallet til Slutning har